

ELŐFIZETÉSIÁRAK:

Egy hóra 4 pengő
Negyedévre . . . 10 pengő
Egyes szám ára.
Budapesten, vidéken és a
pályaudvarokon . . 16 fillér
Ünnepnapokon . . . 20 fillér
Vasárnap 30 fillér
Egyes szám Ausztriában:
nétköznap 30 garas (3000 o. K)
vasárnap 40 garas (4000 o. K)

PESTI NAPLÓ

SZERKESZTŐSÉGI

Rákóczi út 54. szám.
KIADÓHIVATAL:
Erzsébet körút 18–20. sz.
TELEFÓN:
József 464–17, J. 464–18,
J. 464–19.
Szerkesztőség Bécsben:
I., Kohlmarkt 7.

Budapest vagy Szeged legyen-e a szellemi főváros?

Írta: gróf Klebelsberg Kuno
magyar kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Ha egyik-másik fogalom megjelölésére valamely nyelvben nincsen jó szó, az biztos jele annak, hogy annak a népnek a lelki világában ez a fogalom csak homályosan él. Minálunk bizony elég rossz szó az, hogy »összmegoldás«, purista nyelvészeink fejcsóválva hallanák, különösen a kultuszminiszter szájából, akitől méltán várhatják, hogy jól beszéljen magyarul. De nem is hiába van rossz szavunk rá, talán semmire sem vagyunk kevésbé képesek, mint összmegoldásra. Minden kérdést, minden feladatot, minden problémát csak önmagában látunk és így izoláltan igyekszünk megoldani, aminek a vége az, hogy dolgaink nem illenek jól egymás mellé s különösen kevés a szép, harmónikus városkép.

A Várban a Vérmezőre néző gyönyörű sétátéren több mint 700 tűzfalat számláltam meg, a házak olyan szerencsétlenül vannak egymás mellé róva, hogy a főpárkány nem illik össze, a másik háznak kikapdik a tűzfala; ugyanezt látjuk, amint ezt a *Pesti Napló* megírta, az Országház téren is.

A budapesti hibák vidéki városainkban még nagyobb mértékben vannak meg, ezeknek a városoknak, egyes kivételektől eltekintve, *kimondhatatlanul sivár a képe*. Én azt hiszem, hogy a Budapestre sóvárgásnak részben az is oka, hogy vidéki városaink képe, ami csak belső bajoknak tükrö, nem elégíti ki az embereket. Tévedés az, hogy a bajok oka a szegénység. Hiszen nem egy vidéki városunkban aránylag a legköltségesebb épületek azok, amelyek leginkább bántják az ember szemét. A szakértelem és az ízlés hiánya a baj. A kultuszminisztériumnak egyik fontos feladata lenne, hogy esztétikai szempontokat vigyen bele vidéki városaink szabályozási tervébe és építkezési szabályrendeletébe. De a mi hatásköri bajaink mellett kicsoda kálváriát kellene megjárni annak a kultuszminiszternek, aki erre vállalkoznék, mennyi *hatásköri torzalkodásban* lenne része és célt mégis alig érne, mert minden ügy, mely több hatóság hatáskörének mesgyéjén van, nálunk *egyenesen megoldhatatlanná válik*. Így hát beérem azzal, hogy a vidéki városokban egy-egy objektumot építünk, amellyel legalább részleges városrendezést iparkodunk kapcsolatba hozni. Így zártuk le most építészetileg Székesfehérvárott egy leányiskola-palotával a hosszú budai utat, melynek betorkolása a megyeterbe kicsinyben *éppoly siralmas volt, mint az Andrássy útnak ferde benyílása a Váci körútra*. Ezt a rendszert követem mindenütt, de így, sajnos, csak egyes uccákat vagy tereket hozhatunk rendbe, az egész város rendezésére azonban a kultuszminiszter befolyását nem terjesztheti ki.

Tiszteletreméltó kivétel Szeged, ahol a város főispánja, nagystílusú polgármestere, Somogyi Szilveszter, kitűnő mérnöki hivatala, eszményi harmóniában működnek a kultuszminisztériummal össze, hogy Tisza Lajos nagy művét, Szeged pompás szabá-

lyozását kiépítsük és így legalább Szegedből olyan várost csináljunk, amelyet Budapest mellett bátran meg lehet mutatni a Nyugat embereinek. Mennyi támadással kellett küzdenie Tisza Lajosnak, midőn az árvíz után Szeged szabályozásához hozzálátott. Ő ismerte Haussmann nagyszerű városrendezését Párizsban, az ujonnan hasított sokkilométeres avenueket, sugárutakat és ismerte Bécs bástyáinak helyén vezetett ringstrassekat, körútakat. Tisza Lajos mindezeket a városrendezési gondolatokat Szeged újjáépítésénél hihetetlen leleményességgel felhasználta és száz esztendőre előre vonta meg a kereteket. *Nem elismerés, csak gáncs, csak gúny volt osztályrésze*. Műveletlen emberek az arcába kacagtak és fitymálva, fölényesen mondták oda neki, hogy sugárkörútja mentén nem üzletek és kávéházak vannak, mint Párizsban és Bécsben, hanem a szegedi gazda szélütékben szép csendesen szántja a maga földjét.

A keretek most, több mint félszázad után, kezdenek betelni, de még ma is abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy bármilyen építkezéshez kezdünk Szegeden, *mindenhez van szépformájú telek bőven*. Tisza Lajosnak ezt a nagy művét akarjuk hosszabb megszakítás után továbbfolytatni. Szeged hamarosan befejezi *fogadalmi templomát*, az Alföldnek az árvíziből való menekülés emlékére épített legnagyobb istenházát. A szegedi dóm előtt rendezetlen, sivár tér kerül el, a baj rendezésére most a kultuszminisztérium eszményi tervpályázatot hirdet »összmegoldásra«. Pályázó mérnökeinkre és építészeinkre az a feladat vár, hogy egyik oldalon az egyetem orvosi elméleti intézeteink számára, a másik oldalon a Temesvárról Szegedre áttelepült csanádi püspökség részére tervezzenek palotákat, melyeket talán bolognai módra, földszinti árkádokkal lehetne építeni. Gondolni kell azonfelül a tér negyedik oldalának művészi lezárásával és a Boldogasszony sugárútnak a dómterre való benyúlásának megoldásával.

Látnivaló, hogy az építészeti problémák egész soráról van itt szó, amelyeket azonban nem engedünk külön-külön megoldani, hanem művészi összmegoldásra törekszünk.

Találók-e ilyen megértő munkatársakra Budapesten? Mert itt is elő kell készíteni a jövőt. A Trefort-kertben lassanként nagyon szűken lesznek a bölcsészeti kar, természettudományi és az orvosi kar elméleti intézetei.

A Műgyetem vegyészeti karán a zsúfoltság tarthatatlan. Hitelünk van az Eötvös Lóránt-féle geofizikai kutató intézet megépítésére, báró Korányi Sándor professzor pedig az experimentális terapia számára sürget kutató intézetet. Valamikor csak rákerül a sor minálunk is a természettudományi múzeum felépítésére. *A tágabb értelemben vett természettudományoknak azon intézeteit nem lehet az egész*

városban természetlenül szétszórni, az egyetemi hallgatók és a szakemberek nem nyargalhatnak ide-oda a város különböző részeire, hiszen az előadási órák között mindössze 15 perces szünet van. Mindenhol a világon az az irányzat, hogy a tudományos épületeket csoportosítják. Nem is szölok Amerikáról, ahol az egyetemek egész összefüggő városok, nem szölok Oxfordról és Cambridgeről, de még a kontinentális Európában is minden ide tendál.

A franciák Párizsban külön »egyetemi város«-t létesítenek, ugyanezt csinálják az olaszok Milánóban, ugyanezt tették a németek Dahlemben.

A régi Ausztriáról mondták, hogy mindig lemaradt egy hadsereggel és egy gondolattal. Nagyon szomorú lenne, ha a függetlenné vált Magyarország is mindig elkésné az eszmék birodalmában.

Szerencsére Budapest szabályozása körül az utolsó negyven évben elkövetett alapvető hibák ellenére is *még van szabad terület, ahol a mi egyetemi városunkat húsz-harminc év alatt kiépíthetjük*. Budapest karakterét a Duna adja meg, Budapest dunai város és így legnagyobb építészeti alkotásainknak a jövőben is keresni kell a kapcsolatot a nagy folyammal, úgy amint az a parlament, az Akadémia, a királyi várpalota, a vámház s a Műgyetem beállításával történt. Nem hiába akarta Széchenyi István még a Nemzeti Színházat is kivinni a Duna partjára.

A Műgyetem mellett a Ferenc József-hídtól az összekötő vasúti hídig ott van a *lágymányosi pocsolya*, amelynek feltöltése egyébként is elkerülhetetlen. Ha meggondoljuk, hogy Budapest Belvárosa a Ferenc József-híd pesti hídfőjénél ér véget, szinte el sem akarjuk hinni, hogy ismét, alig egy puskalövésnyire, a budai hídfőnél egy lép bűzölög, amely valósággal elválasztja a Ferencvárost Kelenföldtől. A tér részben az állam, részben a fővárosi pénzalap tulajdona, tehát a nagy alkotások réme, a kisajátítás nem kísért és mégis csodálatos módon a mocsár évtizedről-évtizedre ott bűzölög tovább, miközben sokkal kijebbeső városrészekben szédülétesen felszótktek a telek árai. Mi ennek a tragikomikus állapotoknak az oka? Nem kevesebb, mint *öt minisztérium* és azonkívül a főváros és a *Közmunkatanács* is többé-kevésbé illetékes ebben a kérdésben, ami nálunk majdnem *egyértelmű a megoldhatatlansággal*.

Budapesten a lágymányosi pocsolya az utolsó nagy szabad tér, tehát vagy lesz ott egyetemi város, vagy külföldi példák után indulva számolnunk kell a veszteséggel, hogy *tudományos életünk súlypontját Szegedre és Debrecenbe kell áthelyeznünk*. Ez a két nagy alföldi város nemcsak telket adott az egyetemi építkezésekhez, hanem *ötven százalékkal* járult hozzá magukhoz az építési költségekhez is.

Hányszor mondták gróf Bethlen István miniszterelnöknek, aki Debrecen város képviselője és nekem, aki Szegedet képviselem, az illető városok és irányadó emberei, hogy Debrecennek és Szegednek az adón felül, minden középületet külön-külön hozzájárulással kell megvásárolnia akkor, amikor Budapestnek mindent tálcán hoznak. Még a kis dunántúli iskoláknál a falvaktól is megkövetetem, hogy a népis-kola kertjén felül még igás- és kézinapszámmal és készpénzzel járuljon hozzá az építési költségekhez. Csak éppen Budapestnek jusson ki minden állami intézke-